

01-0450

ACTORVM MEDICORVM EDINBURGENSIUM

SPECIMINA DVO
DE MEDICAMENTO ALTERANTE EX MERCVRIO

ET

DE AVRIGINE

EX ANGLICO SERMONE LATINE REDDIDIT

PAVL. GOTTLIEB VVERLHOF. D.

M. BRIT. REGIS MEDICVS AVLICVS.

ACCEDIT

EPISTOLA

AD

VIRVM ILLVSTREM

IOANNEM SAMVELEM NOB. DOM. DE BERGER

CONSILIARIVM CAESAREVM ET M. BRIT. REGIS

ARCHIATRVM

DE IISDEM ARGVMENTIS

ET CAMERARIANO AVRIGINIS REMEDIO

VBI SIMVL

DISPVATIONI DE LAVDE FEBRIS

POSTREMVM COROLLARIVM ADDITVR.

Efficacia remedia dantur certe, eaque praestantissima ad pellendos morbos, quae, prudenter a peritis in vsum vocata, non minus praestant opem in internis, quam chirurgica in affectibus externis sanandis. China china quid praestet in curandis febribus & multis aliis morbis abunde iam innotuit: mercurialia remediorum efficacissima, dummodo manu tractentur periti.

BRVNNERVS de *pancreate secundario*

p. 148. 149.

HANNOVERAE

SVMTIBVS HAEREDVM NICOLAI FOERSTERI ET FILII

clb lccc xxxv.

Lectori beneuolo.

Exhibeo specimina duo actorum medicorum Edinburgensium, in latinum sermonem a me translata, ut partem plurimorum, quæ in illo libro cumulate redundant, commodorum, iis degustandam propinem, quibus ex ipso fonte omnia haurire nondum licuit. Agit prius de utilissima aliqua medicina ex mercurio dulci, quæ, suo modo noua, candidè reuelatur; alterum de aurigine, cuius sat vulgata theoria ingenioso doctoque examini subiicitur. Adieci epistolam ad virum excellentissimum, cuius beneuolæ communicationi acta illa primum debeo. Dixi ibi aliqua tum de iis actis eorumque instituto, tum de argumentis iisdem, quæ laudatis in speciminibus tractantur, tum, data de aurigine dicendi occasione, de remedio aduersus icterum CAMERARIANO, rectique vsus & meas vindicias moderatissime, contra ultimos cl. GOELICKII conatus, epicrissi in commercii Norimbergensis excerptum nuperrime euulgatos, postremum denuo suscepi. Neque quicquam præterea opus habeo, nisi ut ad æquos, doctos, sapientes, iudices omnes & singulos, & ad hos versiculos prouocem, quibus cautiones meas medicas finiui.

*Si quis inexhaustæ cultor genuinus Hygeiæ
Dogmate dissideat, studiis sed iunctus amicis,
Vel nutans dubitet, vel surroget altera nostris
Consilio potiore potens, perscribat in albo
Candidus expertusque, & limite terminet æquo!
Frugiferum moderamen amans sine felle reponam.*

*Si quis in aduersum index iniurius arti,
Probra meditrinæ tribuens, altaria morbo,
Commoda confundens nocuis, & recta recuruis,
Exspuat ampullas, ventis mandamus & vndis.
Pars errare volens erret; qui febris amore
Vritur, ardescat; bona munera numinis almi
Qui renuit, careat! nostros non subruet vsus.*

ACTO-

ACTORVM EDINBURGENSIVM

SPECIMEN I.

ALTERANS EX MERCVRIO MEDICAMENTVM
PROPOSITVM

AB

ANDREA PLUMMERO, M.D.

SOCIO COLLEGII MEDICORVM ET PROFESSORE MEDI-
CINAE IN ACADEMIA EDINBURGENSI.

Quamquam penitus persuasum habeo, fieri non posse, vt ad cognitionem certam virtutum & effectuum noui alicuius & incogniti remedii in corpus humanum per ratiocinia a priori, quæ dicunt, perueniamus; huic tamen ego principio non possum quin existimem haud incongruens esse, si affirmemus, certas conclusiones, aut saltem maxime probabiles coniecturas deduci posse ex cognitis quorundam medicamentorum operibus, ad virtutes & effectus aliorum, nondum quidem tentatorum, sed compositorum ex iis, quorum potentias per repetita experimenta constantesque observationes antea iam didicimus. Atque id tunc præcipue succedere videtur, si per chemica experimenta de effectibus ex coniunctione certaqua tractatione corporum in præparatione adhibitorum resultantibus perspectum iam satis habeamus. Hac vnice ratione nouas quasdam chemicae artis productiones primitus in medicorum praxin introduci fas est. Atque hic ratiocinandi modus primo me induxit, vt medicamentum

A 2

ten-

tentarem ex *sulfure antimonii aurato*, & ex *calomelite*, compositum: haud sine spe quadam rationali, fore, ut in quibusdam casibus optato successu bearer. Referam istos, posteaquam de medicamento ipso, eiusque præparatione & usu, quædam monuero. Ex quo simplices quædam antimonii & mercurii præparationes, magnis suis & admirandis effectibus in multis morbis pertinacibus, observationi sese medicorum commendauerunt; factum est, ut chemici ubique gentium omnem suam adhibuerint artem, quo bina hæc herculea remedia in varias formas permutarent. Verum quum multæ ipsorum præparationes rudiores viderentur, neque usus opportuna, nouo sese accinxerunt operi, ut elaboriores, subtiliores, mitiores, correctioresque exhiberent, repetitis laboribus, additionibusque variarum rerum. Summa autem exercitatio adhibita, & maxima spes innixa fuit vniendis & in vnum corpus permiscendis antimonio & mercurio, particulas, quæ noxiæ magis & inutiles videbantur, separando, & consociando elementa maxime actiua. His chemicorum laboribus debemus butyrum & cinnabarin antimonii, mercurium vitæ, bezoardicum minerale, solare, lunare, iouiale, panaceas varias, aliasque elaborationes, quouis extra orbitas encomio ab inuentoribus mactatas. Vereor autem ne plura horum, per nimis officiosas chemicorum curas, actiua efficacia priuata sint; dum alia remanserint incorrecta & proposito scopo inepta.

Id, quod ego, post aliquam de effectibus experientiam, considerationi offero medicamentum, neque pomposo titulo, neque tædioso & perplexo laboris processu superbit; neque tamen prudentiorem quemquam, ob medicamenti facilem simplicemque rationem, præcepta
in

in aduersum opinionem imbutum iri, confido. Sulfur antimonii auratum, & calomeli, (seu, vt vulgo scribunt, calomelas) e quibus hæc medicina composita est, tam bene nota cuius sunt, qui salutari arti nomen dixit, vt artificium ipsorum vsusque memorari hoc loco non mereatur. Id solum notare debeo, præferri a me *Angeli Sale* methodum præparandi sulfuris antimonii, alteri in plerisque pharmacopoliis chemicisque collegiis præscripto (a). Hoc *Salæ sulfur*, seu potius *lac sulfuris antimonii*, *Tachenius* (b) existimat idem esse, quod *Helmontius* (c) obscuris quibusdam phrasibus innuit, vbi dicit, verum sulfur antimonii visu vix differre a vulgari, nisi quod parum in viriditatem vergat. Cum hoc sulfure cinnabarin præparat, cuius sexies sublimatæ & vino infusæ mirabiles celebrat effectus.

Hæc ipsa cinnabaris videtur idem esse remedium, quod eodem tractatu memorat, mercurii diaphoretici nomine. *Tachenius* hoc sibi sulfur pro admirabili in tympanitide medicamento expertum laudat. Ex eodem parat linimentum, duobus non nominatis simplicibus mixtum, quod spinæ, carpis, pedum plantis illitum, in curandis febribus tertianis non fallat.

Dixi antea me sulfur antimonii *Salæ* sulfuri aurato officinarum præferre; non ob eorum solum, quos modo dixi, auctorum laudes, sed etiam, quia in vulgari præparatione, qua deflagrando paratur antimonium cum nitro & tartaro, multum veri sulfuris consumitur, pulvisque ex scoriarum solutione præcipitatus pluribus constat ter-

A 3

reis

(a.) v. *Salæ anat. antim. part. 2. sect. 1. c. 2. p. 319. sq. oper. edit. Francof. 1647.*

(b.) *Hipp. chem. p. 198.*

(c.) in verb. herb. p. 577.

reis crassioribus antimonii & salium particulis. Fateri tamen simul debeo, non suppetere mihi Helmontiani sulfuris experientiam. Illud enim, quo adhuc in componendo eo, de quo ago, medicamine vsus sum, vulgari paratum fuit modo.

Quod ad proportionem sulfuris aurati & calomelitis spectat, quum primo ea medicina yterer, sciremque, facile ægrotam, quam tractabam, ex parca mercurii dulcis dosi ad saluæ fluxum excitari, tres sulfuris aurati, duas calomelitis, partes adhibui. Postea æqualia assumsi singulorum pondera, auxique dosin, vel imminui, pro re nata. In ipsa compositione non sufficere videtur, vt simpliciter miscetur calomeli præparatum cum aurato sulfure; sed præstat, me quidem iudice, magis intime ea vniri, calomelite in crassiorem puluerem contracto, sensimque addendo sulfur auratum probe super marmor læuigato: quo facto rutilus sulfuris aurati color in obscure fuscum transit. Adhibui semper in hac præparatione *calomeli*, id est, mercurium dulcem, sexies sublimatum, (præter primam illam corrosiui cum viuo sublimationem præmittendam). Magis enim mite id existimo, minusque aptum stimulantis intestinis, aut humoribus ad saluationem disponendis. Quod ad dosin, diætamque obseruandam, & effectus huius medicinæ attinet, facile ista ex sequentibus historiis colligi possunt.

Ante aliquot annos fœmina nobilis, triginta circiter annorum, staturam iunceam, delicatam cutem habens, quum porrigne capitis laboraret, cum crustis duris & ficcis, præcipue circa tempora, meum petiit, vt ab eo malo liberaretur, consilium. Post varias purgantium remedium cum calomelite præbitiones iustis interuallis repe-

repetitas, cursum, quem dicunt, seu medicationem ordinate continuatam, ex iis remediis, quæ antiscorbutica audiunt, præcepi, & topica quædam medicamina, lotiones & linimenta, applicavi. His per aliquot hebdomades vſitatis, pars crustæ separari cœpit; sed, quum ægra nimis cito a continuatione abſtineret, sensim incrementa morbus denuo cœpit. Iterum post quatuor circiter menses vocatus, inueni crustas scabiosas tota non solum capillata parte, sed & antè per frontem ad supercilia & nasum, & in lateribus faciei ad aures vsque, sese diffudisse. In capillata parte crustæ non vbique sibi continuæ erant, sed in largos, spissos, ficos tractus distinctæ, cuti firmissime adhærentes. Frictione vel scalptu fursuræ crustulæ abcedebant; nihil vero vnquam effluebat humoris. In facie tenuis erat & alba scabies, cutis subſtus crassior, & in interſtitiis magis solito rubens. Nusquam præterea crustæ in cute apparebant; neque, præter partium affectarum pruritus, ægritudinis aut doloris quicquam querebatur ægra. Pſora videbatur morbus, vel lepra incipiens. Hoc in casu necessum esse ratus sum mercurialis curationis legibus ægrotam subiicere: & levis quidem mercurii dulcis quantitas salivationem, quæ sufficere mihi videbatur, excitauit: exiguaque præbia, altero vel tertio quouis die repetita, per quatuor hebdomades fluxum seruauit, ad tres fere quotidie pintas Anglicas, seu libras (*pints*, Gallice *chopines*). Declinante fluxu, fotum capiti bis indies fieri iussi ex decoctis quibusdam plantis antiscorbuticis fixioribus, admixto & soluto sapone, & inungi vnguentum cum sulfure antipsoricum. Hac methodo, & adhibito peniculo, crustæ promte decidebant, rasoque semel atque iterum capite, cutis perfecte pura atque sana cerne-

cernebatur, & capillitium æque ac ante spissum vegetumque progerminabat. Ita morbus omnino in hyemis principio videbatur profligatus; sed primo statim vere in temporibus rursus sese ostendere incipiebat scabies, & perquam cito supra caput & faciem versus diffundi. Promptus hic morbi post saluationem regressus, & quædam eo tempore in agræ negotiis circumstantiæ, aliam meditari iuebant curationis methodum. Tentare constitui sulfur auratum antimonii; sed, quum ipse experientiam de eius medicinæ virtute propriam non haberem, & vererer, ne in ventriculo maxime efficacia eius sese exsereret, emeticam vim corrigi posse existimaui partim dosi minori, quam quæ ab auctoribus præscribitur, partim addito momento calomelitis, quo vel operatio versus inferiora dirigi, vel felicius in sanguinem traduci, & ad penetrandos canales angustiores, sine saluatione, aptari posse videbatur. Ut autem aliquam effectuum huius medicaminis notitiam mihi compararem, priusquam agræ meæ præscriberem, præbium vnum aut alterum in me ipso explorare decreui. Recepi igitur tres sulfuris antimonii partes, duas calomelitis, & modo supra dicto præparauit. Quinque huius pulueris grana mane, ieiunus, cum conserua rosarum deglutiui, neque hac dosi vllum in modum, quem sensu percipere potuerim, affectus sum. Sequenti mane septem cum dimidio eiusdem grana sumsi; neque hanc dosin magis persensi. Tertio igitur die decem grana cepi, quibus quidem nausea & vomitum per aliquot horas excitata, ad ientaculum vsque, eoque die aluum semel plus solito deposui. His tentaminibus aptus redditus ad diiudicandam melius dosin & efficientiam medicaminis, quod præscribere cogitabam, certam quantitatem eius pulueris iubebam

bebam in pilulas formari, cum extracto gentianæ, additis aliquot guttulis olei caryophyllorum, atque ita diuidebam massam, vt sex pilulis quindecim pulueris grana inessent. Ex his tres mane ab ægra capiendæ erant, totidemque vesperi, cum poculo levis decoctionis ligni & corticis guaiaci moderate calido, quo potu etiam sitis fallenda erat. Fetus. & inunctio prius dicta repetebantur, nisi quod, pro solutione saponis, sulfuris flauī contusi vnc. semis, salis tartari drachm. tres, in duabus decoctionis libris ebulliri præcepi. Quum ægrōta tunc tam longe ab vrbe abesset, vt quotidie inuisere eam non liceret, peculiare regulas præscripsi, si quid forte accideret, obseruandas, &, quauis data occasione, curiose inquisiui in effectus medicaminis, curationisque progressum. Comperi pilulas nihil ægritudinis, nullum ad vomitiones vel deiectiones nisum ciere. Atque licet, vti supra innui, perquam facile ad saliuæ fluxum mercurio excitari potuerit, plane tamen hoc remedium nullum oris affectum excitauit. Post decem solum ab vsus principio dies, die serena gelida foras progressa, exiguam faciei inflationem, & sputi tenuis limpidi eiectionem passa est. Sed calore conclauis & lecti, sumtis ex more pilulis, altero mane & tumor & saliuæ fluxus cessauerant, postquam ea nocte sudarat largus solito. Quamdiu hoc remedium vsurpauit, semper leni cutis madore versus diluculum perfusa est. Interea delapsæ sunt sensim crustæ, ita, vt intra quatuor circiter hebdomades penitus remotæ essent: iamque duos fere annos fœmina illa, sine vlla reducturæ ægritudinis apparitione, transegit.

In alio morbo cutaneo aliud habui prosperæ eius medicaminis efficaciz exemplum. Homo XXIII circiter

B

annos

annos natus, insignem faciei turpitudinem ostendebat, ex multis magnis maculis pustulisque rubicundis. Eruptione hac subito post frigoris incautam perceptionem contingente, venæ sectio, vesicatoria, frequens purgatio, longusque tincturæ antimonii vsus, tentata sunt in principio, exigua cum vtilitate: hinc succi antiscorbutici, pilulæ gummosæ cum sapone, serum lactis medicatum, & caprinum, vsitata diu, non meliore successu: tandem ipsa per sex hebdomades saliuatio remouendis obstinatis hisce maculis non suffecit. Post tot successu destituta conamina, puluerem tandem in præcedenti casu descriptum tentavi, cuius hic itidem æger quindecim bis quotidie grana sumsit, & recens lactis serum largiter interdum potauit. Intra menses duos cum huius remedii vsu transactos (quo temporis decursu etiam aliquoties medicationis intercapedinem fecimus) facies læuitatem suam cutisque puritatem recepit, iuuante solum versus finem lotionis leniter ficcante & detergente. Etiam hic æger facile remedium tulit, sine nausea aut torminibus.

Quamuis nunquam huic medicamini venereæ huius curationem a principio concediderim, reperi tamen illud, quibusdam in casibus, perquam vtile esse, ad præpediendum, ne repullularet hæc contagio, & in fecibus eius euerrendis, vbi ratio mihi erat suspicandi, haud radicatus per præcedentia medicamina extirpatam esse. Multi enim ægri in istis casibus nimis subito sese secretorum conclauium limitibus emancipant, & frequenter curationis filum abrumpunt, priusquam medicis ipsorum satisfactum est, vt securitas a lue certa esse videatur.

Vir ingenuus gonorrhœam passus, inque ea sine arte iusta curatus, nimis velociter exficcato fluxu, quum post aliquot

aliquot menses peiora eius morbi symptomata persentiret, sine æqua noui contagii suspitione, consilium rogabat meum. In utroque inguine bubo magnus erat, vlcus (*chancre*) in præputio naturaliter magno & angustiori, atque tum. aliquantulum inflammato, tumefacto, & phimosis minante. Necesse duxi saluam mercurio dulci ciere, qua, cum aptis remediis topicis, vlcus sanatum est. Quum vero spes nulla dissoluendorum bubonum appareret, applicata sunt, quæ pus facere solent; tandem escharoticis extirpare eos conati sumus. Ante vero, quam id omnino perfici posset, quum negotiis foris urgentibus incumbere necesse haberet æger, & ad diei vnus iter in rus commigrare, proculque degere, partes illas citius, quam voluissemus, cicatrice obduci passus est. Ego vero, vt, quantum fieri posset, præpedirem prauos effectus, inde metuendos, quod medicatio non ex voto continuata & absoluta fuerat, præscripsi id, de quo ago, remedium, hac ratione:

R. Sulf. aurat. antim. calom. non præpar. a. drachm. duas: calomeli in crassum puluerem redactum læuigetur super marmor, per vices addendo sulfuris antimonii portionem, & diuturno tritu fiat puluis subtilis: hinc

R. puluer. præcedent. vnc. sem. gumm. guaiac. drachm. tres resin. guaiac. drachm. vnā, balsam. capiui q. s. vt fiat massa pilularis, ex cuius singulis drachmis formentur pilulæ XII.

Ex his pilulis tres quouis mane, totidemque vesperi, sumere iussi ægrum, cum poculo decoctionis lignorum, eiusque etiam ordinario potu. Aliquot hebdomadum spatio abierant reliquæ bubonum omnes: quamuis, vti postmodum

dum fassus mihi est ipse, fieri non potuerit, ut exigua aliqua diætæ vitia ruri semper euitaret, potumque ordinarium præscriptum biberet, cui serum lactis substituit.

Aegrum nactus sum virulenta gonorrhœa & alterius inguinis bubone affectum. Post solitas præceptiones, de diætâ, potu, reliquis, & penetrantis fatus usum, cœpi curationem cum dosibus quibusdam mercurii dulcis, quas vna aut altera pilularum cochiarum præbitione expurgaui. Alternis ita vicibus ter quaterue repetitis mercurio & purgatione; usitatisque per interualla refrigerantibus, balsamicis, detergentibus, pro circumstantiarum & symptomatum ratione, quantitas effluentis materiæ minuta est, colorque & consistentia in meliorem partem mutata. Sed semper aliquis manebat effluxus, & bubo, quamuis a principio paruus, haud multum minuebatur. Præscripsi igitur pilulas præcedenti in casu laudatas, cum decocto lignorum, quibus intra XX dies expectationi meæ satisfactum est, & curatio perfecta. Aeger hic domi egregie oclusus manens, & tenui refrigerante victu utens, dum pilulis & decoctione utebatur, largiter sudabat.

Homini ulcerosam vrthræ humiditatem (*a gleet*) patienti, eamque non admodum insignem quidem, sed quæ, post gonorrhœæ curationem, quinque vel sex mensibus perdurarat, easdem pilulas, eadem, qua prius, dosi præbui, quibus, cum usu aquarum Bristolensium, intra duas hebdomades sublatum est malum. Hic non quidem vniuersali sudore immaduit; sed circa inguina & pubem plus solito madoris, idque aliquanto foetidius, expertus est.

Hæc præcipua sunt, quæ adhuc feci, cum hoc remedio experimenta, e quibus concludere mihi licebit, non solum

solum immune id esse ab asperioribus plurium mercurii & antimonii præparationum effectibus ; sed efficax etiam ad tollendas obstructions, in remotissimis quibusdam angustissimisque corporis canalibus formatas ; & in eliminandis recrementis obstinatarum quarundam ægritudinum, promota diaphoresi insensibili, aut sudore : ea quidem lege, vt prudens sit vsus, & diæta apta, aliisque, pro re nata, & ægri ratione, remediis adiutus. Neque vero animus mihi est, id periclitari, vt explicem directos seu immediatos effectus huius medicinæ in solidas aut fluidas corporis partes, aut vt, in quibus præterea morbis utile queat esse, determinem.

Non ea mihi est, collectores actorum medicorum nobilissimi, ambitio, vt hoc, quod vobiscum communicavi, medicamen inuenti noui titulo commendari merere putem, aut casus, quos retuli, suo merito in collectione vestra commemorandos. Non dubito, quin alii medici sulfur auratum antimonii, alterandi & diaphoresin mouendi scopo vsurparint. Calomeli etiam frequenter in exiguis dosibus præbetur, eodem fere consilio. Quibus rebus alii forte ante me inducti fuere, vt eadem medicamina coniungerent. Quum autem eius me rei exempla reperire non meminerim, non incongruens schemati vestro existimaui, si effectus, ex huius medicinæ vsu a me obseruatos, ob oculos vobis ponerem. Quod enim ad me attinet, persuasus sum, rem esse non nullius pro medicis momenti, veros genuinosque remedii cuiusquam, quantumcunque simplicis & communis, effectus certis experimentis confirmatos habere ; persuasus denique, huius generis obseruationes æque utiles esse posse, quam quibus non nisi prodigia naturæ referuntur.

ACTO-

ACTORVM EDINBURGENSIUM

SPECIMEN II.

EXERCITATIO DE AURIGINE.

Vbi theoreticæ doctrinæ vnice ad resoluendam quæstionem aliquam theoreticam applicantur, vtile equidem est falsos earum colores luci exponere; ast vbi eo adhibentur, vt naturas ægritudinum explanent, & vel directè, vel per consecutiones sat speciosas in ipsam therapeuticam medicinæ partem influxu quodam suo introducantur, debent sane examinari penitus, vt aut momentosæ veritatis obtineatur confirmatio, aut extra aleam res publica collocetur, quo minus per errorem aliquem periculosum seduci queat. Hoc pacto vt publicis commodis inseruiam, propositum mihi est, examinare causas morbi perquam vulgaris, auriginis, cuius quidem tractatio a plerisque medicorum systematum auctoribus ea instituitur ratione, quæ, me quidem iudice, prauos effectus inducere apta est.

Inter frequentiores icteri causas a quibusdam maximi nominis auctoribus recensetur obstructio vasorum hepatis extremorum capillarium, quam ab inflammatione, scirrho, pituita, reliquis, pendere posse dicunt. Ego vero e contrario fieri non posse reor, vt obstructio vlla in extremis ramulis vasorum hepatis sanguineorum hunc morbum producat, nisi in peculiaribus quibusdam casibus, vbi remotæ instar causæ agere queat: qua de re infra mentionem

ACTORVM EDINBURGENSIVM SPECIMEN II. 13

nem iniiciendi erit locus. Negationis huius probationem fundare velim in natura secretorum liquorum omnium, qui nunquam in composita humorum corporis nostri massa apparent; sed tum demum incipiunt diuersas suas proprietates euoluere, posteaquam a reliquis succis per sua organa secernentia separati fuerunt: atque tum quoque earum qualitatum, quæ vulgo ipsis adscribi & ex quibus dignosci solent, participes non esse videntur, donec vltterius præparati & in largiores aliquos canales intrusi sint, vbi quantitas ipsa occasionem examinis nobis præbet. Quod si, ita secreti atque præparati, cum aliis postliminio humoribus, sine noua compositionis suæ mutatione, remisceantur, tunc omnino euidenter suis sese effectibus patefaciunt. Quandoquidem igitur particulis, ad componendum quemquam nostri corporis liquorum destinatis, proprietates eiusmodi liquorum ipsæ tribui nequeunt; perspicere equidem non possum, quomodo particulæ ad bilis compositionem facientes perhiberi queant bilis effecta producere, dum adhuc separatæ nunquam fuerunt. Plane cernimus, si qua secretio aliorum liquorum retinetur, qui colore, odore, sapore distinguendos se nobis præbere apti sunt, nusquam sese eos alias in naturali sua forma ostendere. Ita, exempli causa, in homine hydropico, cuius vrina vel compressione, vel obstructione vasorum renalium suppressa est, abdomine inde & tunica cellulosa magnopere extensis, non inuenimus aquas in his cavitatibus extra vasa stagnantes realibus vrinæ notis sese discriminandas dare. Immo in cutis renunque euacuationibus, adeo sibi inuicem succedaneis, vrinam per cutim exstillare æque non obseruare licet, ac quicquam sudori simile per vesicam expelli. Ab his aliisque similibus exemplis colligere velim, obstructio-

nem

nem sanguineorum hepatis vasorum, si, quatenus talis est, vnice consideretur, neque biliosas particulas cum reliquis liquoribus, qui per totum vasorum systema circulari debent, remiscere, neque adeo icterum accire posse. Video autem ratiocinationes, quæ a posteriori fieri dicuntur, multo maiorem reliquis ad conuincendos circa eiusmodi res animos vim habere: ideoque præterea obseruo, si particulæ ad componendam bilem aptæ omnes bilis effectus arcessere possent, necessario consequi, quoties eiusmodi particulæ in magna quantitate ex portarum vena ad cauam ablegarentur, icterum effici debere, eumque adeo semper appariturum esse, vbi insignis aliqua hepatis obstructio contigerit. Quotidiana nihilominus praxis & obseruationum copia ad nos transmissa docent, violentas hepatis inflammationes, graues abscessus, immo scirrhus totum id viscus occupantes, sine vlla auriginis apparitione euenisse. Exempla adeo obuia sunt, vt auctores excitare opus non habeam. Vide solum *Boneti* collectiones. Conclusio itaque necessario ex his factis consequens negat obstructiones esse causas icteri directas, seu, vt aiunt, immediatas. Obiici potest, me hætenus nimis abstracte considerasse obstructiones, tamquam obicem positum transitui liquorum per extrema vascula; quando necessarias huiusmodi obstructionis consequentias respicere debuissim, quæ, ex ipsis principiis meis, phænomenis omnibus soluendis aptæ esse videantur. Hæ vero consequentiæ sunt distensio obstructorum canalium, & compressio, quam adiacentibus partibus inferre debent, quas inter varias esse oporteat, quæ bilem iam secretam contineant, vnde hæc retro in vasa sanguifera remeare cogatur.

Vt opinionem meam de hoc argumento distincte
ex-

exhibeam, necesse erit considerare diuerfas hepatis partes, quibus eiusmodi obstructio impingi potest. Si in concauo contingit latere, in partibus prope ad magnos ductus bilarios sitis, sique eximie magna est intumescencia, concedam transitum bilis in intestina exinde retineri, atque ita ad remotas icteri causas eiusmodi obstructionem referri posse. At tamen euictum mihi nondum est, hunc effectum ab hepaticorum ductuum solorum compressione induci, nisi cystica etiam bilis impedita sit, quo minus in intestinum duodenum effluat. Fundamenta dubitationis meæ, an bilis hepatica hunc morbum efficere queat, indicabo. Tam ex sapore hepatis in aliqua distantia a cystide fellis, quam ex experimentis cum collecta seorsim bile hepatica institutis, clarissime reperimus, liquorem eam esse blandissimum, cum perquam exigua proportionem particularum proprie biliosarum. Præterea organa secretionis in corpore pleraque videmus apta esse transmittendis particulis biliosis vna cum reliquis suis liquoribus. Ita salua ictericorum amaricat, vrinaque & interdum sudores lintheis flauedinem croceam illinunt. Denique insignis est quantitas eius bilis, quæ cum tenerioribus alimentorum particulis continuo ad massam sanguinis refunditur, & probabile est, quarundam harum compositionem vi digestionis immutatam non esse: nullo tamen modo mixtio eius in statu naturali apparet. Ex his obseruationibus colligi posse videtur, biliosam hepatis lympham gradatim ita cum sanguine misceri posse, vt seipsam non manifestet: præcipue quum tam cito per excretionum organa ex corpore emitti queat: quod quamuis etiam non contingeret, vix tamen credi potest, tam conspicuum colorem, saporem acrem, violentos effectus, tam subito produci per bilem

hepaticam, vti quotidie obseruare licet, quamprimum sese icterus ostendit. His argumentis addere licet defectum aptorum experimentorum obseruationumque, quibus probari possit, arquatam morbum extra cysticæ bilis efficaciam productum esse.

Quando alicuius generis obstructions tumori occasionem præbent, altius aliquanto intra hepar penetranti, prope ramos pori bilarii, fieri potest, vt transitum bilis per has vias ex parte sufflaminet, vt per ramos venæ cavae inde resumí possit. Sed consequentiæ huiusmodi bilis tanto minoris erunt efficaciæ in producendo morbo regio, quam in superiori positione, quanto minor est quantitas bilis a transitu ad communem ductum impeditæ. Vtque eo magis confirmetur, non esse hanc causam isti ægritudini prognerandæ adæquatam, notandum est, numerosa existare exempla tumorum omnis generis in hepate repertorum, per anatomen corporum, quibus nullum icteri signum fuerat. Respectu vtriusque, quam posui, hypotheseos, obseruari præterea debet, insignem efformandum esse tumorem, priusquam canalis bilarii parietes, tunica sua ligamentosa inclusi, sufficienter comprimi possint, vt, quos concessi, effectus habeant. Atque, quando sat magnus est tumor, angustare prius debet ipsos portarum venæ ramos largiores biliaris ductibus contiguos, adeoque priusquam hi bilis secretæ insignem diminutionem admittant. Si diminutio huius liquoris æqua proportionem respondet coarctationi vasorum, transitura est bilis; si non omnem ductus transmittere possint, non nisi parca erit, quæ interceptiatur, quantitas, effectus exiguus.

Vltima hypothesis, quam remouendam ponere debeo, est obstructio

obstructio remotiorum a magnis ductibus bilariis vasorum; ubi, quum tubuli parui sint, minor etiam obstructorum canaliculorum distensio maiori in illos efficacia pollebit. Ex iis, quæ iam iam dicta sunt, videbitur necessarium certe esse, ut obstructio eiusmodi sit vniuersalis per hepatis parenchyma supponatur, quo id inde effici possit, quod communis opinio arguit. Sed tunc quoque obuium est, ea vasa, quæ obstructa ponuntur, ipsos esse canales, qui liquorem secernendum suppeditare debent, vnde ipsa secretio præpedietur: id quod itidem perficietur compressione, a tumescentibus vasis inducta tubulis exiguis, e quibus bilarii canales suboriuntur, id est, ipsis secretionis organis. Si qua igitur est in mea, pro qua disputo, sententia veritas, particulas nondum secretas, quæ quidem elementa componendæ bili propria esse queant, icterum efficere non posse, licet mixtæ sanguinis nostri massæ maneant, sequitur, neque ex tertia illa hypothese auriginem suborituram esse.

Consideratio hæc obstructionum, in diuersis hepatis partibus, rationem, ut opinor, aliquam largitur existimandi eiusmodi causam ictero gignendo ineptam; quoscunque etiam alios in perturbanda œconomia animali prauos effectus habere queat.

Quicquid fati doctrinam obstructionum hepatis manet, id etiam therapiam icteri alterare debet: atque si tantum abest ut hic morbus obstructions pro frequenti sui causa agnoscat, ut hæc potius ipsum inducere non possint; tunc medicamenta, quæ deobstruentia audiunt, earumque classes diuersæ, peculiari materiæ obstruentis indoli adaptatæ, ad remouendum potius aut mitigandum aliquod symptoma, palliandosque quosdam auriginis effectus, in-

nenta, quam ad sanandum radicitus morbum destinata videbuntur.

Ex his, quæ hætenus innui, facile colligent lectores, unicam, cui ego quidem vim icterum producendi asserere velim, causam esse obstructionem seu retentionem bilis in ductu communi cholidochæ, aut in cystico, aut in hepatico forsan communi paucorum hominum, quibus hepatica bilis multo fit, quam vulgo reperitur, validior.

Eiusmodi obstructio a causis multifariis dependere potest, verbi causa a tumoribus magnis, aut abscessibus, in sima hepatis, vel alia quacunque parte magnis ductibus vicina; ab inflammationibus violentis aliisque tumoribus in ipsis horum ductuum tunicis; ab ipsorum parietum concretione; a violentis spasmis in intestino duodeno, qui venenis aut affectibus hystericeis induci queunt; a magnis inflammationibus distensionibusque eius intestini; & præcipue a calculis vel concretis a cystide deciduis.

Sufficienter ostendunt anatomici practici, quam frequenter ibi concreta aliqua reperiuntur. Vix est ex his, qui observata sua ex anatome corporum humanorum literis consignarunt, qui historias huius generis omiserit. Attendi solum velim, quanta earum varietas in *Morgagni aduersariis anatomicis*, & in *actis physico medicis* sit descripta, item in *Boneti sepulchreto*, ubi numerosa exempla collecta sunt huiusce morbi, icteri, procedentis ab hac causa, calculis. Maximorum etiam medicinarum practico- rum bene multi calculos annotarunt, sublato ictero plurimum deiectos. Quam ob rem mirum est, tam parce hodie ad hæc concreta respici in ætiologia curationeque huius ægrota-
tio-

tionis; vt potius non nisi per transehnā mentio eorum fiat, tamquam causſæ, quæ dari possit, sine regulis vllis, ad tentandam expulsionem pro sanatione perficienda. Vnice id inde esse puto, quod calculi, seu concreta, fere non obseruata elabantur, ob ingratum inquirendi laborem.

Consideremus præterea, quam exacte lapsus calculi ex vesica fellea in ductum phænomena explanet omnia, in ictero vt plurimum contingentia, quod ab aliis causſis non ita fieri videtur: atque tunc merito respicienda nobis erunt concreta illa, tamquam multo frequentior, quam vulgo reputatur, huius morbi causſa.

Si exiguus in ductum labitur calculus insignis bilis copia transire adhuc potest: &, licet vrina ægri obscuriori colore tingatur, cutis sine tinctura manet; cystis gradatim bile repletur, vnde sensus ponderis in dextro hypochondrio; secretio in hepate immittitur per maiorem, quæ bilis euacuationi opponitur, resistantiam; quantitasque sanguinis in venam cauiam refusi maior est, ex quo plenitudo vasorum corporis, hinc sensus repletionis lassitudinisque, cum propensione in somnum. Vbi fit magna bilis quantitas redundat ad sanguinem, icterus apparet. Profitus calculi mutatione, remissiones morbi, aut incrementa sunt. Vbi concretum adeo magnum est, vt parietes ductus premat, dolores circa inferiorem ventriculi partem inducit. Si insignius irritat, dolores acutiores & lancinantes magis euadunt, &, stomacho per consensum affecto, vomit æger, vti in calculo renum. Perdurante irritatione, pars illa, vbi hæret calculus, inflammatur, simulque statim afficiuntur vicinæ partes. Inflammatio & dolor febrem producere valent. Si calculus penitus ductum obstruit, excrementa flauedine tingi nequeunt, neque offi-

cium suum intestina peragent, ob bilis defectum, quæ, in sanguinis massam resumta, urinam, cutim, oculos, reliqua tinget. Si confestim calculus in ductum illabatur, & omnino illum obstruit, subitaneus enascitur icterus. Si velociter protruditur in intestinum, æque subito remouetur morbus, liberato bilis transitu. Si plures sibi inuicem calculi succedunt, remissiones ostendit ægritudo. Quoties eximium inter eorum prolapsus intervallum fuerit, toties periodicas reuersiones habebit. Diarrhœa sæpe hunc morbum sanat, aut consequentia potius sanationis est. Quamprimum enim calculus intestino illabatur, bilis re-tenta consequitur magno flumine & diarrhœam excitat, quo tempore lapillum vnum vel plures inter excrementa alui reperire licebit.

Ita non solum ex concretis seu calculis iusta ratio phænomenorum icteri dari potest; sed ex iis etiam solis effectus variarum causarum manifestarum intelligitur. Morbus hic, exempli gratia, oboriri notatus est, ex violenta ira, equitatione, emetico, paroxysmis febris, & variis aliis conuulsionibus, aut agitationibus corporis: quod non alio rationabilius modo contingere imaginari possumus, quam calculo, fluctuante prius in cystide fellea, his vero corporis concussionibus eiectione. Inde mihi in promptu est existimare, decipi frequenter posse medicos, vbi spasmos, inflammationes, colicas, ingesta acria, & similia, in ictero procreando accusant, per solam bilarii ductus constrictionem, sine concreti vllius ope. Etenim, in his casibus, aut non adeo permanentes possunt esse causæ, (verbi gratia, spasmi non tam diu, ac de ipsa ægritudine constat, duraturi esse videntur) aut illæ causæ non tam cito morbum inducent, quam ipsæ apparent, quod de inflam-

flammatione valet. Atque si hic affectus a variis memoratarum caussarum dependeat, non tam cito, ac frequenter fit, euaniturus fuerit. Facilius igitur concipitur, quoniam pacto violentæ eiusmodi occasiones propellant concretum aliquod, causam morbi directam, seu immediatam.

Itaque, si repertum est, calculos frequentissime originem huic ægritudini præbere, sine accessione ullius ex reliquis iis causis, quas aurigini producendæ sufficere supra concessi; sique hæ ceteræ causæ adeo, uti monui, aptæ sunt propellendis concretis seu calculis fluctuantibus, tam sæpe in cystide obuiis; sequitur, medici ad ægrum ictericum acciti primum quidem officium esse, ut consideret, an aliqua alia causa manifesta se ostendat, sine ulla calculi indicatione, utque, pro peculiari morbidæ huius causæ indole, remedia præcipiat; verum, ubi vel symptomata calculi in bilariis viis hærentis cum reliquis complicantur, vel evidens ratio nulla est, quæ raro fore videtur, cur non suspicari liceat, calculos in partem occasionum huius morbi venire, ibi singulariter, in curationis indicationibus, ad huiusmodi concreta respiciendum esse.

Obiectum esse scio notioni huic, de tam frequenter ex biliosis concretis oriundo ictero, non repertos esse lapides in ductibus illis, quamvis in corporibus ictericorum dissectis quæsitos; in aliis vero fixos in ductibus calculos hæsisse, sine prægresso ictero. Ad priorem obiectionem responderi potest, concessum iam a nobis, posse alias causas originem huic morbo præbere. Et plures casus supponi queunt, ubi, licet calculi produxerint icterum, postulari tamen nequeat, eos in corpore reperiri debere. Ut specimen inter multa vnum adducam: si æger exhaustus diarrhœa intereat, quæ, illabentibus in intestina concretis,
tam

tam frequenter contingit, vanum fuerit ista intra corpus reperiunda exspectare. Altera obiectione æque parum probatur, quod probandum contra me foret, nisi singulares circumstantiæ variæ accurate simul obseruentur. Verbi gratia: satisne diu calculus in ipso ductu iam hæserit, ad producendum morbum, an vero solum mortis agone eo fuerit propulsus; magnusne satis sit, eumque situm habeat, ut cursum bilis impedire possit, an adhuc transitum huic liquori concedat; sanumne sit hepar, & aptum bonæ bili secernendæ, an potius ægre aliter habeat, & vel parvam aut nullam perfecit secretionem, vel liquorem a bile diuersum? Quod si enim circumstantiæ posteriori ex his, quos alternatim proposui, modis se habeant, observatio ista vim obiectionis non habebit.

Ut autem ad curationis methodum redeam, iam proposui rationes, quibus permotus existimo, medicos in longe plurimis ictericorum ægrorum casibus ita agere debere, ut ad calculos expulsionem molientes attendant. Atque hoc eo adhuc magis necessarium videbitur, si causas præter hanc ceteras reputemus, quarum variæ aut curationem non admittunt, aut vix patiuntur ut multa de successu curationis in iis tractandis spondeamus. Tales sunt largi prope ductum biliarium magnum tumores, venena, aliaque. Ab his igitur si abstrahamus, idque attendamus insuper, ceterarum causarum plerasque non sufficientibus sese signis distinguere, ut a concretis dignosci queant, haud inepte affirmari posse videtur, de aurigine magis, quam de alia quaquam ægritudine dici posse, curari eam debere cum vna indicatione generali, expellendorum calculorum; spasmos vero, inflammationes, tumores, cetera, consideranda esse tamquam symptomata concomitantia, quæ in curando ægroto omnino respici debent, dum præcipuam indicationem prosequimur. Medicamentorum vero adhibendorum forma atque intentio perquam prope ad eam accedat oportet, quæ ad calculos renum vteribus impactos ex usu est, quippe cum hac, quam modo tractavi, materie, per analogiam eximie validam, conspirantes.

DIS-

DISSERTATIO EPISTOLARIS.

VIRO ILLVSTRI

IOANNI SAMVELI NOB. DOM. DE BERGER

S. P. D.

PAVLVS GOTTLIEB VVERLHOFIVS.

Quum nuper tam felici mihi esse contingeret, vt Cellis apud TE per horulas aliquot versari, tuæque & humanitatis, & doctrinæ, & experientiæ, & bibliothecæ splendidæ thesauros admirari, atque in meos vsus vertere liceret; communicasti, inter alia cimelia, mecum volumina priora duo rarioris adhuc in Germania operis, cuius tertium iam prodiiſſe cum gaudio comperi, *actorum societatis Edinburgensis medicorum. (medical essays and observations revised and published by a society of Edinburgh. 1733. 1734.)* Maximas eo nomine gratias ago, quod eius libri penitiorem notitiam acquirere per TE concessum fuerit. Institutum sane societatis nobile est, & in magna artis salutaris compendia atque incrementa eo magis paratum, quo insignior in eo elucet collectorum eruditio, diligentia, sinceritasque, & iudicandi facultas, & quo propius concinniusque omnia ad medicinæ cultorum vtilitatem referuntur. Observationes barometricæ, thermometricæ, hygrometricæ Edinburgenses, cum ipsis tempeſtatum ſucceſſionibus, ſimilibusque obſervationibus ex aliis locis comparatæ, exacte recensentur: morbi epidemii ſporadesque enarrantur: obſervationes atque

D

exer-

exercitationes circa historiam partis ex arte nostra cuiuscunque, circa medicamenta simplicia & composita, operationes & experimenta chemica, anatomen, œconomiam animalem, theoriamque & praxin tum medicam, tum chirurgicam, vbertim exhibentur, additis figuris æri curate incisis: denique non solum detectionum nouarum in quacunque medicinæ parte vbicunque factarum, sed librorum etiam medicorum recens vbiuis terrarum editorum vel promissorum, aliorumque rei publicæ medicæ memorabilium catalogus, quam fieri potuit exquisitissime, sistitur. Neque fere quicquam ex remotiorum nationum regionibus effugere posthac diligentissimorum collectorum studia posse videtur, quum Germanorum nostrorum observationes librosque iam adeo curiose enarrauerint, vt vix in ipsa Germania æque nota forent, nisi inclitum Norimbergense commercium priores eruditionis medicæ defectus eam in rem suppleret: cuius tamen commercii suppetiis etiam feliciter fruitur Edinburgensium societas, & supplet quædam, quæ illi inserta non sunt.

Edidit, verbi causa, a. 1732. Erfurti cl. D. IO. VVILHELMVS ALBRECHTVS, professor iam & decus nouæ academix regix Gœttingensis, *observationes anatomicas circa duo cadauera masculina*. Distracta sunt breui exemplaria opusculi, adeo vt neque mihi legendi copia fieri potuerit, qui iam cl. auctori tam prope loco & amicitia iunctus sum. In studiosissimas tamen collectorum Edinburgensium manus venit, ex quorum T. 1. p. 337. sq. inter inuenta noua disco, amicum illum nostrum reperisse vesicam hominis robusti in sex tunicas diuisibilem, e quarum numero musculosam eximendam putat, quippe meris fasciculis fibrarum irregularibus constantem; & partem iniectionis cereæ cinnabari tin-

tinctæ, quæ viam sibi parauerat inter cellulares membranas, quibus tunica venæ alicuius tegebantur, puluerem tingentem post se reliquisse; & iniecta cera in venam pulmonariam sinistram, repletam etiam esse venam aliquam adscendentem in extima pleuræ parte, ad quatuor vel quinque pollices a vertebris, ramulosque vicinis partibus impertientem. Quæ res, vltiori indagine dignissima, si perpetuo, vel frequenter ita se haberet, vt pulmonaria & thoracica vascula inter sese confluerent, magna fane multis physiologicis pathologicisque obscuritatibus lux affundi posse videtur.

Inter exercitationes vberiores, quæ maximam horum actorum Edinburgensium partem absoluunt, oculos meos tum plures curiosissimæ aliæ, tum inter alias ad se conuerterunt duæ, altera, quæ vol. I. p. 46. sqq. exstat, de *medicina aliqua alterante ex mercurio*; altera de *aurigine*, quam p. 305. sqq. exhibent. Prioris auctor est cl. D. ALEX. PLVMMERVS, collegii medici socius & professor academici Edinburgensis meritisimus; alterius scriptor nomen adhuc reticuit suum. Constitui latine vtramque reddere, volante calamo, vt explorarem, an hoc specimine Germanorum nostrorum pluribus, quibus vel linguæ, vel libri copia non est, idem ad huius integri cognitionem lectionemque desiderium exstimulare possem, quo ego in tertium volumen propediem adipiscendum feror.

Medicamentum illud alterans ex mercurio, quod prior disputatio candide detegit, feliciter in tuam, vir illustris, praxin assumtum, & ad aluum saluamque ciendam minus aliis mercurialibus ferri, & sine molestia penetrantissimum efficacissimumque esse, merito laudasti mihi: & ego iam ex eo tempore plusculis ægris meis cum optato illo successu

præbui, præbuitque suis vir summus, amicus noster excellentissimus, AVG. IOANNES HVGO, postquam illud sub titulo *pulveris alterantis Edinburgensium* in pharmacopœas nostras introduximus. Constat, vti ex ipsa exercitatione patet, æqualibus partibus *mercurii dulcis sexies sublimati & sulfuris aurati antimonii*. Nos Glauberianum assumimus, in pharmacopœis nostris *purgantis catholici* titulo dudum nobis vtitur, v. *obseru. de febr.* p. 77. neque minus laudabile existimauerimus tenerum illud sulfur tertiæ præcipitationis, in cl. D. ROEMPLERI dissert. de *cattarrho suffocatio* descriptum & tantopere commendatum, de quo etiam vid. celeb. IVNCKERI *consp. chem.* p. 1023. 1025. Quod cl. PLVMMERVS præferendum existimat sulfur antimonii *Sala* vereor ne nimis simile sulfuri communi sit, & regulinis particulis, quæ teneriores, & sulfureis discriptæ & immixtæ, præcipuam sulfuris antimonii vim constituunt, magis destitutum. Ipsæ enim sulfureæ a communi sulfure non differunt. Id vnum adhuc noto, ab ill. HVGONE mihi relatum, aliquoties ipsum iam antehac ægros tinea chronica, achoribusque, & scrophulis affectos feliciter curasse, continuatis per aliquod tempus pulueribus, commixtis ex succino, exquisque dosibus mercurii dulcis, & purgantis catholici: quæ res candidissimi observatoris Edinburgensis coniecturam confirmat, qua ab aliis forsân ingeniis similia conamina, similes miscelas duorum illorum potentium medicaminum, sponte etiam excogitari potuisse, vt cum ipsius inuento conspirauerint, existimavit. Pari ratione martialium cum sulfure antimonii mixtorum magnam in chronicis morbis variis efficientiam, ac insigne virtutis augmentum, & nos sæpe observauimus, & observando præiuerunt ill. HOFFMANNVS in no-
tis

ris ad Poterium, & b. LENTILIVS in iatromnematis.

Dissertatio de *aurigine* in eo maxime est, vt probet, eum morbum non proxime & proprie hepatis obstructioni bilisque secretioni impeditæ, sed bili, maxime cysticæ, iam secretæ & regredienti, eiusque itineri obstructo, idque plerumque ob concreta calculosa in fellis cystide, deberi. Summam sane attentionem merentur curiosæ illæ obseruationes apud BONETVM & alios de ictero ex vesicæ felleæ calculis collectæ, item cl. D. BEZOLDI dissert. de *cholelitho*, & amici nostri doctissimi experientissimique cl. D. IO. GVNTHERI ALBRECHTI, poliatri Hildesienfis, *scrutinium icteri ex calculis vesicæ felleæ* 1696. editum. Et recte quidem cl. BIANCHI *hisl. hepat.* p. 322. disquisitionem de ictero ita claudit: "*lamque cum notabili animaduersione tractatum absoluamus: icteros pertinaciores, vel sanatos & sæpius facileque recidiuantes, exinde incurabiles biles redditos, a calculo cystidis felleæ fere produci, cadauerum sectiones quam plurimæ nos & Bagliuum docuere.*"

Neque assensum nostrum exprimit ingeniosissimus PECHLINVS obseru. 58. L. 1. quam inscripsit: *icterus sine obstructione folliculi fellei, & eiusdem obstructio sine ictero, vbi icterum a vesica fellea obstructa rarissimum esse, & fallere nos obseruationum indices contendit, quando eum ab obstructione vesiculæ felleæ, nunc etiam a calculo, repetunt: & vero esse similius, in ipsa massa sanguinis latere fermentum, archeumue operantem, qui secretionem, solidi texturæ debitam, in fluido peragat, & το χολωδες centrale occultumque in superficiem euocet.* Non in manus nostras peruenit laudata in eleganti disputatione celeb. VATERI de *ictero ex contusione dextri hypochondrii mox orto, & per diarrhæam criticam breui soluto*, dissertatio cl. D. D. a

BERGEN, professoris medic. primar. Francofurt. de *bile icteri causa ficta*: neque adeo quæ doctissimo viro, cuius scripta politissima multo cum fructu peruoluere soleo, eam in rem sit sententia, aut dubitatio, adhuc edoceri potui. Meæ vero tenuitatis iudicio bilis veræ in sanguine, cute, oculis, vrina, saliuâ, præsentiam, in digestionis œconomia absentiam, vel defectum, omnia signa ostendere videntur: quamuis regressa ad sanguinis massam, & alieno loco, alienis particulis, post factam secretionem, implicita, aliena quædam phænomena exhibeat, neque, si ita lubet, eodem iure, quo suo in loco, bilis vocari mereatur, amaritudinem præcipue, præterquam in saliuâ, vix ostendere solita, infracto & temperato sale bilis amaro in aliis liquoribus.

Vocabimus tamen ita, quia scholæ notio, & præcipua seu specifica differentia, & rei origo conspirat. Si quid enim iudico, oriri vix ac ne vix quidem potest peculiaris iste & specificam sui generis tincturam imprimens color, symptomatumque confluxus, nisi ex regurgitante, ut aiunt, seu redundante ad sanguinem, & inde ad arteriolas etiam lymphaticas & corporis habitum refusa bile vera, quæ iam præparata erat, & ab hepatico sanguine secessum fecerat, siue hepaticam, siue cysticam, siue utramlibet existimes. Nullo experimento probari, nulla ratione sufficienti euinci, nullo simili œconomiae animalis exemplo illustrari posse videtur, saponem illum naturalem, exquisitè & singulari flauedine tinctum & tingentem, in globulos sanguine specificè grauiores collectum, tanto œconomiae corporis artificio in hepate, post præparationes varias, componi, separari, secerni solitum, magnisque in vicinia vsibus, per icteri symptomata vitiatum, destinatum, extra eius artificii con-

confortium, solo intestino sanguinis motu, vti PECHLINVS vult, vel nescio cuius archei afflatu, ex ipso sanguine sese euoluere, talibusque phænomenis in apicum prodire posse, vti in aurigine sensibus obuium est. Talia si sanguis, vel intestinum eius fermentum, vel archeus, præstare ex se posset, si talem actantam συγκερσεως & διακρσεως potestatem talia haberent, tanto organorum & œconomiae mechanicæ apparatus opus non fuisse videretur, quantum secreciones omnes, & biliosa præcipue, requirunt.

Vasis vero resorbentibus venosis ad cauam venam tendentibus, quibus alibi continuo humores varii in statu sano & morbofo, medicamentorum particulae, balneorum humiditates, mercuriales globuli, introrsum suscipiuntur, quæque, pro communi œconomiae corporis ratione, in confinis secretæ bilis tam hepaticæ, quam cysticæ, itidem dubio procul hiatus offerunt, reduci vtramque ad sanguinis massam posse, nihil vetat. Ad certum tamen raritatis gradum, eorumque hiatuum proportionem, attenuati præter naturam sint oportet, & in serum biliosum conuersi spissiores bilis globuli, vel intestino motu, & craseos co hæfionisque perturbatione, vel spasmodum siue idiopathi-
corum siue sympathicorum impetu, vel vtrisque. Protrusi etiam sint oportet in ista orificia motibus retrogradis, vt eo adigantur, quo alias non nisi tenue & leue serum, non proprie biliosum, naturaliter inhalat, vtque deinde, vbi ad maiora vasa venerint, vniti iterum, sicut discerpti globuli liquidi homogenei solent, bilis veræ imaginem auriginosam repræsentare, atque ita per corpus diffundi queant. Concipi hinc potest, quomodo multiugæ causæ, propinquæ & remotæ, morbum hunc vel directe, vel indirecte producere, & modo diutius, modo breuius serua-
re

re possint, & qui fieri queat, ut ipse cystidis calculus, vel suo corpore, vel spasmis excitatis, ductum cholidochum occludens, & elabendo denuo aperiens, non semper id efficiat, quod sæpissime solet. Scilicet requiritur in ipsa bile, partibusque solidis eam mouentibus recipientibusque, certus habitus, certa agendi patiendique vis, ut regressus ad sanguinem promoueatur. Motus illi anomali bilem iam secretam cohibentes a iusto itinere, & retropellentes, vel, pro caussarum ratione, æque ac aliæ humorum ad aliena loca propulsiones, diu satis durare interdum continenter possunt, vel cum remissione aut intermissione repetere. Si que etiam intermittant, plerumque fit, ut altius iam massa circulanti immixta, vasculisque remotioribus impacta sit morbosa materies, quam ut ipsa aurigo, id est, cutis, oculi, lotium auriginosum, tam cito, cum cessante illa motuum & stricturæ peruersitate, denuo cessare queat.

Neque igitur forsan adeo generalis pellendi calculi indicatio, ubicunque icterus apparet, adesse videbitur, ut non etiam aliis dicata indicationibus remedia, per experientiae fidem potius, quam obstructionis hepatis pro proxima causa habitæ theoriæ reperta, amara, salina, euacuantia, subadstringentia, tonica, martialia, acidulæ, præcipue Pyrmontanæ, multis sæpe nominibus commendanda esse videantur. Atque haud scio, an, qui primum ictero laborat, neque alia calculosæ dispositionis indicia habet, in eius vitii suspensionem merito statim venire queat: licet altero oculo ad id respicere nunquam nocuerit.

Vel solus ille infantum plerorumque recens natorum icterus, medicatione vix ac ne vix quidem indigens, a sola noua, post haustum aerem, solutumque umbilicum, & interceptam cum materno corpore connexionem, sanguinis

nis circulatione circa hepar, atque inde oriunda irritatione & strictura, bilisque tenerius cohaerentis impetu nouo, & facillimo regressu, ostendit, quam multi esse queant, quam multi sint icterici, sine calculi suspitione iusta. Sub statu epidemio febrium intermittentium, continuarum, continentium, purpuræ etiam & rubræ & miliaris, cui declinanti & imperfectæ crisi solutæ auriginem succedere sæpiusculè obseruauimus, & alias etiam, tot sæpe videntur icterici, facile curandi, sine calculi expulsiōe, neque, sublatis semel anomaliis craseos & motus humorum fibrarumque, iterum relabentes, vt, licet frequentissime icteri, præsertim recidiui, pertinacis, exitiosi, causa continens vel coniuncta sit calculorum, vel concretorum tartareorum, in cystide progenies atque exinde propulsiō, alias tamen causas haud immerito, sine calculis, sæpe sæpius concedere debeamus. Quod si igitur per sua se signa aurigo manifestet, quæ egregiè recensentur in NENTERI *fundamentis medicinae*, ill. BIANCHI historia hepatis, *conspectu medicinae* celeb. IVNCKERI, itemque, ne plures auctores memorem, in peculiari dissertatione elegantissima excell. SCHVLTZII de *ictero*, tunc omnino, vti prudenter doctissimus auctor Edinburgensis innuit, & ad alias causas omnes, & ad calculi forte prolabentis suspitionem respiciendum est. Elegans videtur, & his respectibus apta medendi methodus, quam, sat sibi ea in re conspirantes, quos modo laudauimus, auctores exhibent. Arrident etiam præcipue celeb. SCHVLTZII de speciebus causisque icteri variis, & de ipsis calculis vesicæ felleæ, §. 16. & 25. notata. Perplacet eius methodus, cautionesque practicæ, quibus, vbi de toni roborandi indicatione agit, hæc addit: "*Laudant alii martialia; sed excell. ALEX. CA-*

E

„MERA-

„MERARIUS plurimum celebrat corticem Peruvianum, quem
 „imitaturus legat dissertationem de usu corticis a febre ad icte-
 „rum extenso. Et quamquam ipsemet experiendi hanc metho-
 „dum occasionem nondum habui, ab expertis tamen fide-
 „dignis viris cognovi, quod omnino bene se gerat hæc
 „medicatio.

Enimuero ad coercendam secernendæ bilis crasin,
 ut secreta neque concresecendo in calculos dictos apta sit,
 neque turgescat nimis atque attenuetur; ad roborandum
 tum secernentis visceris, tum ductuum ipsorum, spasmis
 & expansione debilitatorum, tonum; ad subigendam, quæ
 circulantibus humoribus vasculisque alienis intrusa est, bi-
 lem; ad reddendum vasis non bilariis, alieno pondere li-
 quorisque peregrini impetu deiectis, robur; & ad dige-
 stiones excretionesque in ordinem redigendas; atque ita
 ad multiplices in ictero calculoso, vel non calculoso indica-
 tiones aptum omnino censeretur debet tantopere commenda-
 tum a celeb. CAMERARIO remedium: cuius laudata dis-
 sertatio, vel sola contemptoribus corticis os obturare debe-
 ret, ut, loco generalium edictorum, limitationes iustissimas
 admitterent, & omnis conuiciis & infructuosis discepta-
 tiunculis dialecticis, in vnanimem artis merito locupletan-
 dæ, & ab abusibus separandæ, seruatis vsibus, culturam
 per experimenta & analogiam rationalem, conspirarent.

Neque ipsa calculi decidui, tamquam frequentis-
 simæ icteri causæ, idea huic medicamini, rite usurpato,
 obesse videbitur his, qui propulsionem per fibras tono de-
 iectas tonicis remediis promoueri considerauerint, & viri iu-
 diciosissimi ill. HEVCHERL, affinis tui, egregiam dissertatio-
 nem de calculo per adstringentia pellendo legerint atque ponder-
 arint: præsertim cum quid polleat hæc tonica bilis vitiorum

antidotus, in bilariis ductibus aperiendis, iustaque eius humoris crasi, iusto fluore promouendo, aliunde constet, ut & genesin calculorum felleorum sæpe subitanæ, mature data præpedire, & coniunctas, analogas, succedaneas ægritudines biliosas tollere, & multis bilis periculis & molestiis, ictericis vel non ictericis, auertendis apta esse haud immerito videatur.

Memoranda omnino in rem præsentem sunt, quæ in libro pereleganti, quem mecum communicare haud grauat es, ill. CAROLI RICHAE *constitutionibus epidemiis Taurinensibus*, de febribus biliosis ex tertiano genere epidemiis a. 1722. recensentur, ubi in variorum emortuorum cadaueribus calculi vesicæ felleæ reperti sunt, & ubi nullum remedium, præter corticem peruianum, mature & iuste adhibitum, pericula multiplicia, acuta & chronica, auertere potuit. Verba huc spectantia exscribam, quia liber in nostris oris rarus est. p. 62. sqq. "Totum, quod metuendum erat, maxime ab crassitie ac inertia succorum, & bilis potissimum, ut hanc vnam pro cunctis afferam, vitellinæ, ut aiunt, praslinæ, æruginosæ, pendebat, cuius haud obscura indicia petere erat ab ipsis excretis iam, tum quidem, cum coercita hæc adhuc ab ambientis aeris frigore, nec irasci potens, & suo pte ingenio excandescere, febres tantummodo intermittentes attulerat. Quantum vero eiusmodi humorum excretio, siue sincera siue variata sit, medicis faceffat negotii, norunt practici. Quotiescunque enim apparuerit illa, dat semper ansam suspicandi aliquam prauitatem subesse, quæ morbum reddit non contemnibilem, etsi alioqui mitem, quod Hippocrates docuit. Mites utique aderant, quamdiu intra intermittentium limites

„mites constitere, etsi minime contemtibiles, memoratæ fe-
 „bres, facilitum Marte superandæ. Vbi vero, sæuientibus
 „inopinato austris, in subcontinuas eadem degenerabant,
 „aut ab ipso statim sui exortu, toto penitus cælo ab in-
 „termittentibus distare videbantur; quibus hic quæso arti-
 „bus enitendum, quibus occurrendum præfidiis, vi quorum
 „ægri, ab imminente exitio, tuto possent euadere? Nullus hic
 „induciis locus; nulla hic Fabio spes, qua cunctando posset
 „restituere rem. Talis siquidem est eiusmodi succorum natu-
 „ra & conditio, ut nullam ferant, aduertente MERCATO, in
 „exhibendis auxiliis moram, quum certum sit, nullum posse
 „beneficium, gratiam, aut auxilium, a natura recipere.“ In-
 „dicatis hinc purgationis, in tali statu, periculis, maiori vero
 „& tutiori venæ sectionis utilitate: “Sæpe, ait, p. 65. sq. pa-
 „randus hac methodo erat aditus auxiliis ceteris, ac eorum
 „principi, cortici peruiano. – Ne vero quis me putet vana
 „loqui; lubet methodum, qua cum ego, tum alii plures præ-
 „stantissimi huius ciuitatis medici in huiusmodi naturæ feбри-
 „bus curandis vsi sumus, fusius exponere, eamque non-
 „nullis curationum historiis ac practicis animaduersioni-
 „bus illustrare. Utque ab iis ordiar, quæ, ingruente hy-
 „eme, perniciosum characterem induerant, utpote quæ ne-
 „dum securitatem præfidi, sed celeritatem exposcere
 „videbantur magis, quam ceteræ, quæ superiore autumnō
 „præluferant; consultum iis erat corticem ab initio proti-
 „nus exhibere; febrile hoc modo fermentum, ut cum vul-
 „go loquar, quodcumque illud sit, vel exiguum prorsus
 „ac inconspicuum, vix editum illud, edomando statim, ac
 „subigendo penitus, ne elatum magis euectumque nimis,
 „ac furens, ingentes deinde tumultus induceret, quibus
 „compescendis nulla postmodum artis præsidia sufficerent.
 „Quod-

„Quòdcunque, aio, fermentum fit, tum quoue in angulo
 „latens occultumque. Non enim hic tot inanes coniectu-
 „ras repetere subit, quas hac in re innumeras excogitatas
 „scio, ac quotidie adhuc excogitari ab iis, qui artem, su-
 „opte ingenio a vulgi studiis abhorrentem, incertis & ple-
 „rumque falsis opinionibus fœdarunt: an stagnans ali-
 „quid, quod egeat moueri; num fixum quidpiam, quod
 „expetat exaltari; an quicquam exaltatum, quod exigat
 „deprimi; num quid intempestiue influens, quod debeat
 „inhiberi; an denique obstructum quid, quod indicet re-
 „serari? an intra sanguinem rursus constituendum illud
 „fit, vel citra sanguinem, vel ultra? Nos hæc linquimus
 „agitanda iis, qui lites amant, nubemque hinc sæpe pro
 „Iunone amplectuntur.“

Exponit deinde defenditque suam sententiam de me-
 senterio, præcipua eiusmodi febrium sede, & „elucet hinc,
 „inquit, sole meridiano præclarior eiusmodi febrium, tum
 „præcipue illarum, quod idem etiam iis absentibus sublu-
 „debat, symptomatis, dirorum nempe abdominis crucia-
 „tuum fomes primarius & prope dixerim natalis locus.
 „Harum olim meminerat BALLONIVS. - Con-
 „spicuum id magis fiet, si, quem illi vsum & munus tri-
 „buit præclarissimus MORGAGNIVS, mente recolimus: vi-
 „delicet, vt sanguini, per mesentericas venas ab intestinis ad
 „hepar adscendenti, multas in transitu ex iis, quibus copio-
 „se ornatur, adiposis cellulis, particulas oleosas pro sepa-
 „ratione bilis admisceat. Confirmant assertum cadauerum
 „lustrationes, in quibus plerumque bile atro flatu turgida
 „vesicula fellis occurrerat, defectu nempe illius olei, quod
 „in statu naturali, vna cum sanguine, per mesentericas,
 „quæ sese in portam exonerant, venas, hepati suppeditatur.

„Nonnullis totam *lapillis* refertam inuenimus, intus
 „forisque ita nigricantibus, potius vt carbones, quam cal-
 „culi esse viderentur. Hosce quidam ex iis, qui praesentes
 „aderant, aderant autem quamplures rerum medicarum ac
 „anatomicarum studiosi, obseruationis confirmandae percu-
 „pidi, num hi scilicet igni admoti flammam conciperent,
 „adque extremum vsque alerent, lucernae admouerant, sed
 „leues quidem crepitus edidere, flammam autem non ser-
 „uauere, quod peculiari vitio eius, in qua concreuerant,
 „bilis accidisse arbitror. Nos equidem id ipsum olim ali-
 „quoties experti sumus, ac pæne totos comburi animadu-
 „erimus. Hos inter rerum fluctus praestantius subsidii genus,
 „ac sacra, pene dixerim, anchora cortex erat, siue inter-
 „mittentis toto sui decursu typum febris retulerit; siue in
 „acutam migrauerit illa; siue eadem subcontinua ab ortu ex-
 „stiterit, saepeque hinc, obscura inter simulati veluti cir-
 „cuitus vestigia, medentes eluserit, siue denique, nulla præ-
 „senti febre, alui tormina tantummodo delæuierint. Nul-
 „la hic aduocanda sui generis materia, quæ catharticum
 „suaderet, aut expectanda medicorum scriptis adeo cele-
 „brata humorum coctio; ne forte, dum hisce totus incum-
 „beret medicus, vota ferens naturæ, euacuato purgantibus,
 „quod adhuc reliquum erat, fero, aut datis, inani cuncta-
 „tione, morbo induciis, altioribus actis radicibus, malum
 „ingrauesceret.

Germana his omnino sunt, quæ maxime in constitu-
 tionibus epidemiis annorum huius sæculi XXVII. XXVIII.
 XXVIII. XXX. obseruauerunt mecum omnes medici no-
 strates, & TV, vir illustris, & ciuitatum regionumque vi-
 cinarum & remotarum medici plurimi: vt adeo merito
 aliis, qui talia pericula febrium spontanea, & tam manife-
 stam

stam in illis corticis vtilitatem & necessitatem non viderunt, & ex sua experientia alienam, ex abusibus vsus præiudicant & condemnant, merito dixerim *obseru. de febr. p. 223.* „tu si hic sis, si, quod nos, videris, noueris, exploratum habeas, „aliter sentias.“

Patet vero ex ipsa illa de lapillis in fellea vesica, ex vitio febrium, cortice mature dato vnice certo sanabilium, genitis, is, quem supra laudauimus, eius remedii vsus, in icteri etiam ab eiusmodi causa, eiusque saepe, iterum iterumque progenitis calculis, recidiui, curatione: vti ex reliquis, quæ hactenus proposui, constare satis videtur, quam æquiter rectum corticis vsus, cum celeb. viris, ALEX. & ELIA CAMERARIIS & LANZONO, in supra laudata CAMERARIANA dissertatione excitatis, a febre ad icterum, pro re nata, extendendum iudicemus. Tempora vero morbi, atque indicationes prohibitionesque, rite discriminare oportet. Non ipsos spasmodorum acutorum præsentis paroxysmos, non continentes, inflammantes, aliasque alienas febres, non obstructions labesque vi remedii superiores, scirrhus, abscessus, & similia, quæ in febribus etiam intermittentibus corticis vsus prohibere solent; sed ea auriginum genera, tempora, circumstantias, vbi nihil contra indicat, cum laudatis viris, speramus atque experti nouimus, ab hoc remedio rite & prudenter vsurpato, præmisfis, coniunctis, postpositis, pro indicatione, aliis, tantum opis euidenter saepe nancisci, quantum ab aliis expectare vix liceat. Quid in vsu eius medicinæ cauendum sit, quomodo euitandi abusus, clare satis ostendisse me puto in *observationibus de febribus, & in cautionibus medicis de limitandis laudibus & vituperiis morborum & remediorum*, vnde ista ad huius etiam biliosi morbi curationem facile fuerit applicare.

Gra-

Gratulor mihi, tua approbatione, tuæ experientiæ plenissimis suffragiis firmatas esse omnes regulas & limitationes, ibi a me scriptas: gratulor, accessisse, quem beneuole mecum communicasti, consensum summi viri, patru tui, & bene multorum præterea genuinorum medicorum, qui, pro regularum ratione & modulo, rem ipsam prudenter experti sunt. Contradixerat mihi, vt nosti, sine eiusmodi experientia, cl. GOELICKIUS, quum observationum de febribus librum edidissim, libello, quem *de laude febris falso suspecta*, aduersus illustris patru tui *laudem febris merito suspectam*, inscripsit: sed ita contradixerat, vt ipsum cum suis animi affectibus & præiudicatis opinionibus, non cum libri argumentis rem habuisse, & personæ meæ certas ob causas inensum fuisse, cuiuslibet pateret. Causas illas facile apparet nihil aliud fuisse, nisi censuras meas in scripta quædam eius, quas in ipso illo *observationum* libro feceram, & quarum impatiens fuerat. Indicaui loca, & leuidentis viri obiectiones voculasque iniuriosas modestissime remouî, in secundo *cautionum medicarum tractatu*, *animaduersionibus de limitanda febris laude*. Iam tamen tunc agnoscebam, quiescere eum & veritati concedere vix posse; rogabam vero p. 14. vt, si amplius pugnare vellet, "*plaustra conuiciorum in stabulo relinqueret, si sine iis certare posset, quod posse vix soleant, quibus mala causa sit, & præcepta opinio dominetur*". Petitioni quidem locum non dedit: eo tamen ipso id, quod modo dixi, egregie confirmauit, editis nuperrime plagulis duabus, quibus quot paginas, tot plena conuiciorum plaustra, rerum omnino inania, in campum denuo produxit. Protrusit nempe in lucem d. viii. April. a. cl. lcccxxxv. *epicrisin*, vt longus titulus fert, *in excerptum commercii litterarii Norimbergensis, quod hebdomade*

made xxxviii. a die xxx Sept. a. cl. l. cccxxxiii. ex litteris DD. Pauli Gottlieb VVerlhofii ad DD. Gætzium Hannouera d. xxx Augusti scriptis p. 305. 306. illis insertum est, vna cum breui discussione quæstionis, quis belleboro rectius indigeat? an VVerlhofius, an vero disputationis de laude febris falso suspecta auctor? additis simul rationibus, quare prædictæ disputationis auctor compilatori cautelarum medicarum de laude morborum ac remedium temperanda non sit responsurus, Francofurti & Lipsiæ, sine auctoris & bibliopolæ nomine. Scilicet pauci elapsi erant dies, ex quo ad manus meas peruenerat Gælickiana disputatio de laude febris falso suspecta, quum litteris quibusdam meis, ad b. DD. GOETZIVM Norimbergam datis, frequentia insererem verba, præter meam intentionem edita: "Ante paucos dies in manus meas incidit dissertatio de laude febris falso suspecta, cuius auctor COHAUSENII archeum febrium fabrum, BERGERI dissertationem de laude febris merito suspecta, & meas denique obseruationes, frustra erroris suspecta reddere allaborat. Bilematram, qua turget, in meas præcipue obseruationes, in præfatione maxime & p. 28. 32. crude, & sine vlla rationis aut argumenti umbra, euomit. Neque est cur ægre id feram, quia id tribuendum videtur elleboro, quem ipsi obseruationibus meis scriptis præbueram, ob dissertationes de impostura corticis Peruuiani, & de noxio eius vsu, quamuis recto, quæ eiusmodi remedium indicare videbantur. Quod si forte per usum aliquam sapientior aliquando euaserit, ut rationibus & adequata experientia, apparenter saltem, pugnet, respondebo: tantisper de iudicio inter nos cuiusuis viri prudentis securus ero."

Aduersus hæc verba illam epicrisin direxit, quam per censere sat erit, ut simul abunde refutata videatur. Miratur talia commercio Norimbergensi inserta; sed tribuit id sollicitationibus, quas facillime sibi fingit, meis.

F

Concedit

cedit vera esse, quæ de scopo disputationis dixi, sed integrum sibi æque fuisse censet *falso suspectam febris laudem* (sine limite) propugnare, quam ill. BERGERO eam *laudem merito suspectam* (iusta cum limitatione) reddere; integrum æque, suas de *impostura* & de *usu recto* noxio disputationes vindicare, (quas ita dictas vindicias in cautionibus meis abunde represfi,) quam mihi eas cribrationi, ut ait, meæ subiicere: quando ita eas cribraui, ut nihil in cribro remansisse videatur. Nugamentum esse dicit, quod scripsi, observationes meas sibi non lectas, nedum intellectas, quum de simplici & plano sint, & nemo sanus contra librum non lectum scribat. Non *perlectas* dixi, quia ipse *fugitivo* solum oculo lustratas fassus est: non intellectas, quamvis perspicuas, simplices, planas esse gaudeam, in cautionibus meis probaui. Probauit vero satis ipse, tum in disputatione de *laude febris*, tum in altera de *humorum maturatione in morbis*, ubi sine nomine meo verba manca & male intellecta allegauit, tum hac ipsa *epicrisi*. Elleboro se opus non habere deinceps disputat, qua in re lubens cedo. Proclamat, neque in mea castra transire se velle, neque assumere corticis usum, quod mihi perinde est. Permultas sibi esse dicit rationes a priori, & numerosa experimenta a posteriori: quæ contra measque limitationes, per sanam rationem, nihil facere possunt. v. *caution. medic. tract. 2. §. 29. 30.* Conuicia inania in id remedium paucis denique verbis iacit, quod a me pro catholico antifebrili, & vniuersali febrium omnium domitore & exterminatore haberi criminatur, quasi æque, ac ipse, limitationum obliuisceret: eodem errore, quo, in disputatione de *maturatione in morbis*, verba mea de degeneribus Hippocratis filiis, cruditates *semper* & *ubique* expurgandas perperam docentibus, in peruersum sensum mutilauit. Mul-

ta suarum formularum millia in officinis Francofurtensibus exstare laudat, quarum nulla vel scrupulum corticis recipiat, egregio genuinae experientiae, & solidae aduersus innumeros doctissimos, prudentissimos, candidissimosque viros, multis experimentorum millibus expertos, disputationis, testimonio. Delabitur hinc ad praefationem observationibus meis praefixam, quam misere ita torquet, ut inde eliciat, mores mihi prauos esse, id est, stolidam ambitionem, tum impetum licentiose irruendi in eos, qui mecum non senserint, quia nomen meum primo reticere me voluisse scripsi. Atque inde rationem desumit, quare cum ita male morato homine ferram disputationis reciprocare recuset. Cur nomen primo reticere voluerim, quamuis consilium dein mutarim, iudicet ex suis ipse conuiciis. Nam noueram tales esse homines, quos notat ill. HEISTERVS compend. anat. T. I. p. 168. Conferant velim praefationem meam, qui personam ignorant, cum obtortis GOELICKII insimulationibus. Subiungit facetum dictum BLONDELLI cuiusdam, in act. erud. Lips. 1734. m. Octobr. relatum, tam subitam, quae in cortice elucet, vim febres fugandi, foederi cum daemone deberi: quod, qui serio existimaret, tribus sane Anticyris insanabilis ipsi credo cl. GOELICKIO videretur. Denique certas illas causas, quas supra dixi, ob quas ipsum mihi, tunc quum de *laude febris falso suspecta* scriberet, infensum fuisse iudicaui, nihil aliud esse somniat, quam quod ante plures annos, uti nunc demum suspicari incipit, & suspicioni falsissimae suae fidem subito adhibet, cl. STOERIO in refutanda GOELICKIANA disputatione *de mutilo medicinae corpore* adiutor fuerim, & ab inimicis GOELICKII ad ipsum refellendum instigatus, quos profecto nullos noui. Hinc missum me facit, &

intactis argumentis, in personam cl. STOERII ad finem usque inuehitur, quam ipse, si lubet, vindicabit. Meum enim non est, alienis me negotiis immiscere.

Ceterum libellus totus flosculis conuiciorum, verborum turpitudine, nullaque præterea re, ita refertus est, ut famosum iurisconsulti dicturi essent, nisi nomen clarissimi auctoris, GOELICKII, adeo facile ex re ipsa, animi affectu, stylo, sententiisque limite carentibus, soli ipsi propriis, & quia nullum alias inimicum habeo, adeo certo & facile noscere liceret, ut tegere illud, famosasque sine nomine iniurias spargere voluisse, vix ac ne vix quidem videatur. Vnum & alterum referam paragraphum, obscenitatibus, quæ nihil nisi chartam & scriptorem maculant, minus conspurcatum, licet æque iniuriosum, ac euidenter falsum: ex vno discite omnes. Laudaram in præfatione ad observationes de febribus præceptores meos, quibus primitus debeam, si quid in me est, & inter alios ill. MEIBOMIVM, quem agnatum, amoris causa, salutavi, & b. SPIESSIVM, professores Helmstadienses. Addideram, huic me successorem designatum, in eo ante aliquot annos fuisse, ut ad vitæ academicæ delicias me in patria, vndecim iam annis relicta, reciperem; sed factum esse, ut, collata aulici medici prouincia, in stabili heic sede retentus sim, sed in praxi inquieta, qua a studiorum dulcedine detinear. Scripsi illud ideo, ut partim indicarem, quibus præceptoribus, viris longe præstantissimis, primitus debeam, quæ tueor, dogmata; deinde ut ad nostrates medicos inclitos, mearum observationum testes & adiutores, laudandos, transitum facerem; utque simul mei opusculi defectus diuturna ab academicis studiis absentia, & operosæ praxeos turbis excusarem. Cl. GOELICKIVS nihil in his omnibus nisi ridiculam ambitionem inuenit, quia non nisi limis oculis intueri digna-

dignatur. Hac permotus, si ipsum audiamus, ex MEIBOMIANA me gente oriundum gloriatus sum. Mihi vero in oculis animoque versatur SENECAE illud: "*qui genus iactat suum, aliena laudat.*" Vt ad istud iniuriarum & errorum specimen veniam, quod relaturum me paullo ante recepi: "*Perplexum, ait, atque dubium quodammodo me reddit, quod vniuerso observationum opusculo non aulicorum, sed maximam partem plebeiorum hominum, sutorum, sartorum, textorumque chinchina curatorum exempla in medium producta esse videam. Si aulici multi, qui plerumque aliam, quam homines vulgi, vitam rationem sequuntur, curandi ipsi, medico aulico, contigissent, aliter sine dubio de vera eius efficacia sensurus fuisset. Anno vero, mi lector, belleboro putes indigere eum, qui dulcem & quietam vitae academicæ rationem, inquietæ & turbulentæ praxi, quæ ne nocturnam quidem medicis quietem indulget, antepōnit?* Id tamen præter omnem expectationem fecisse Verhoeffium ipse sincere confitetur, si, quæ narrat, vera sint." Iniu-riosa satis est eiusmodi dubitatio. Non timebam a tali, quum nomen & locum scriptis meis ideo maxime præfigerem, & ad omnes medicos nostrates prouocarem, ne quis GOELICKIUS observationum anonymarum fidem vellicare posset, aut consequentias nescio quas sibi effingere, quas ocularis, quæ cuilibet heic patet, experientia refellit. Respondeant pro me, qui me norunt omnes. Sat notum heic est, notum tibi, vir illustris, an illustrissimorum procerum, nobilium, aulicorum, immo principis iuuentutis incomparabilis, cortice feliciter sanatorum, ex mea praxi, exempla vere & vbertim licuerit allegare; notum satis, an in vna & altera academia mihi professoris statio patuerit. Sed quid ista ad controuersiam? Si non nisi opifices curassem, & curatos recensuissem, si academia me nulla optasset, veræ

tamen forent obseruationes & limitationes meæ, & falsæ GOELICKII sententiæ limite carentes. Elleboro autem ideo aliquem indigere, quia inquietam praxin dulci academiarum otio præferat, num quis cum sana ratione iudicabit, nisi dum animi affectus rationem obumbrant? Mihi, fateor, academia dulcior fuisset, quæ non omnibus est, præsertim quando neque ibi praxeos turbæ a medicis abesse solent, & aliæ insuper accedunt. Mihi, inquam, dulcior fuisset academia, si rei familiaris, & necessitudinum, similibumque momentorum rationi æque contulisset, cui qui se non accommodat, si qua commoda sede sedet, atque diuina operarum benedictione luculenter utitur, quo pharmaco videbitur opus habere?

Ignosco facile bono viro, quem impetus animi iracundus transuersim agit, neque patitur, ut prius in personam meam statumque & mores æquiter inquirat, quam ista publice criminetur, quod præterea tam nihil ad institutum facit, ut potius malam causam arguat. Doleo vero sincere, me iræ illi, & indecoris conuiciis, quibus non me, sed se ipsum, vir præstantissimus afflixit, aliquam ansam dedisse per iocum istum meum iusto acriorem, quo eleborum me ipsi præbuisse dixi. Excidit mihi istud in virum doctum diæterium, sed ita excidit, ut crudis ipsius conuiciis expressum videatur, quo tamen nihil aliud indicare volui, nisi quod verum est, conuicia illa, quibus vir cl. obseruationibus meis labem adspargere frustra conatus est, non ex iusta ratione, sed ex bile atra, seu ira acerba mera, per refutationes meas acriusculas, ea intentione factas, ut præiudicatis opinionibus medicarer, commota ortum duxisse. Patet illud vel inde solum, quod mecum plane sentientes medicos alios, SYDENHAMIVM & BRVNNERVUM, iis
 ipsis

ipsis disputationibus summopere collaudat, quibus me, qui ipsius generales iniurias sigillatim refutaui, tantopere criminatur, quod cum summis istis viris sentiam. Ceterum neque insipientem, sed doctum, ingeniosum, & bene meritum virum esse cl. GOELICKIVM postea in *cautionibus* meis, & tractatu de *variolis*, officiose professus sum: neque elleboro eum indigere reor, sed moderatione, & animi affectuum præiudicatarumque sententiarum correctione, & opinionum limitatione, quam propriæ eius prudentiæ experientiæque, post iteratam, si placet, controuersiæ ponderationem, permitto. Quam *ὕπερβρομιον* si non admiserit, habeat sibi.

Gaudeo interea, omnium, qui me norunt, testimonio tam esse falsas cl. GOELICKII coniecturas de me meaque persona, prorsus ipsi ignota; tam toto cælo aliena a me esse, quæ in epicrisi ista edixit, vniuersa; vt in quemuis alium potius dicta videri queant, adeoque apud eos, quibus ignotus non sum, sponte omnino corruant.

Si qua mihi est ambitio, si non male de me sentire homines cupio, non mei honoris causâ id cupio, sed veritatum, quas profiteor, & vtilitatis publicæ, quam pro viri-um tenuitate iuuare contendo: & pro his disputo, & errantes criminantesque audacter refello. Conuicietur vero porro, si lubet: facile ipsi concederem, quod meum est, si a talibus labem id pati posset, exiguum illud, quod nactus forsan apud quosdam fuero, nomen. Credat me inepte ambitiosum, credat licentiosum disputatorem, quisquis me ignorauerit; quid hoc ad ipsas res, quas tueor, earumque argumenta? Pro his scripsi, non pro meo nomine. Res vero ipsas, obseruationes, earumque consecutiones iustas, regulas & regularum limitationes, arti, quam profiteor atque excolere debeo, vtilis, in scriptis meis, cum
veri

veri & recti conscientia, & summorum expertissimorumque virorum, & hos inter tuo, vir inclite, suffragio, propositas atque defensas, defendam denuo, quotiescunque, cum vlla rationis umbra, eas cl. GOELICKIVS, aut alius, inuaserit, *dum spiritus hos reget artus.*

Quod si limitationibus meis, quas, ubi libros meos non fugituo oculo lustrarit, sed plene & attente perlegerit, & sine opinionum velo intuitus intellexerit, veras, & iustas, & plane alias, ac sibi adhuc eas finxit, esse certo certius agnoscet, acquiescere tandem aliquando voluerit, & vel fatendo veritati concedere, vel silentio denique controversiam finire, "*acquiescam & ipse, uti in cautionibus me-*
dicis iam dixi, tacitusque gratulabor non mihi, sed veritati,
de viri docti cordata assensione, vel de eius contradictione post-
hac omitta." Sin rursus, uti adhuc fecit, pugnare conviciis & σπερμολογίαις ipsi lubuerit, erit forsan, qui vel me invito dignum patella operculum adaptet.

Neque video, quomodo ita pergendo effugere possit, quin id de ipso iudicent viri sapientes, quod poeta quidam Gallus, (*Brueys dans l'opiniâtre*) eleganter canit:

un esprit prévenu

Dabord de bonne foi soutient ce qu'il a crû :
Mais, lorsqu' à la raison en vain on le rappelle,
Qu' à la prévention la passion se mêle,
Alors, pour soutenir ce qu'il a d'abord dit,
Contre la vérité souvent il se roidit,
Et, honteux d'avouer, qu'il ait pu se méprendre,
Il voit, il sent, il touche, & ne veut pas se rendre.

An sua in praxi, quam nunquam dubitavi ipsum habere, corticis usum adsciscere velit, mihi perinde erit, idque lubens propriæ ipsius sapientiæ relinquam. Non possum
tamen,

tamen, quin relegenda laudem verba & experimenta sapientissimi tot principum aulicorumque medici, & quondam professoris academici, BRVNNERI, in *observat. meis* p. 60. & 176. sq. ex eius editis scriptis indicata, quem ipse GOELICKIVS, in *dissert. de maturat. humorum in morbis* p. 18. magnum & incomparabilem Germanorum medicum vocat: quique mecum omnino sensit, dum vixit, cuius rei plura specimina ante oculos sunt interque manus nostras. Neque possum, quin commendem ingenuam sapientiam viri illustris, CAROLI RICHAE, medici aulici Taurinensis, quem supra laudaui, discipuli RAMAZZINI, qui, postquam aliquando, non quidem, vti cl. GOELICKIVS, nullo, sed non æquo solum limite (vti aliquando etiam RAMAZZINVS) corticis abusum terminarat, a cl. TORTO, medico aulico Mutinensi, meliora edoctus, & praxi sua, & publica erroris confessione, veritatem confirmavit. En viri candidissimi, morborum & curationum historici accuratissimi, verba! (constit. epid. Taurin. a. 1723. p. 66. sq.) “ Equidem vno Peruviano cortice (is scilicet „erat præstantius auxilii genus) tum, quæ primo illu- „xerant, intermittentes febres, tum ab iis ortas, aut iis ana- „logas ceteras, quæ caput passim extulerant, subigi penitus, nec „reuiuiscere amplius memini, congrua quidem dosi, tum debito „more, administrato. Vere aureus arbore ramus, qui, furente „sparsis quaquaversum fluctibus torrente, procellæ imperum siste- „ret, excalescentes succos compesceret, vimque morbi retunde- „ret ac cohiberet. Vere polychrestum, & prope dixerim diuinum „remedium, cui utinam simile quidpiam ad alios morbos habere- „mus. Vir cl. FRANC. TORTI me minus olim doctè sentientem „de hoc admirabili febrifugo, imo forsan & iniuriose nimis de „illo locutum, utpote qui in verba magistri omnino iurabam, di- „gnatus est omnibus benevolentie signis complecti; quo tandem „tum

„tum propriis observationibus edoctus ipse, tum ingenti ratio-
 „num pondere conuictus, quibus laudatus vir corticis innocentia-
 „am aduersus quosdam meticulosos, vel præiudiciis imbutos, qui-
 „bus (pauci sint licet) suspectus etiamnum redditur china china
 „sus, tueretur, errorem ipse meum agnouerim ac ultro fatear
 „modo. Quedam scilicet laudis pars est, errasse aliquando, con-
 „fiteri errorem, inque viam reduci.“ Deinde postquam in-
 „geniosam suam theoriam de febrium eiusmodi epidemia-
 „rum, nostris illis, quæ scribendis observationibus de febribus lo-
 „cum dederunt, plane similitum, causis declarauit, & historias
 „variorum ægrotorum cortice curatorum, e quibus vnus
 „soporosus erat, recensuit, aliquam etiam historiam ægri
 „omisso cortice pereuntis, „plerosque, ait, huiusmodi casus re-
 „censere possem, quibus denegatus cortex, aut dimissus idem,
 „cum adhuc largiore illum dosi exhibere opus erat, rem permi-
 „sit in deterius abire. Vt ut enim vesicantia & sanguinis mis-
 „sio, quæ duo haud diffiteor tutiora exstitisse hac constitutione
 „post corticem præsidia, (in iis potissimum febribus, quæ acuta-
 „rum indolem emulabantur) viderentur recta aduersus morbi
 „genium pugnare, ut & repetita diluentia ac fons, quorum ea-
 „dem ferme ratio: ea tamen nihil, aut vix parum quidem, nisi
 „vna cortex administraretur, aduersus morbi causam profece-
 „runt, quæ id namque præsidii efflagitabat, quo vegetior chylus,
 „vegetiore hinc quoque facto solido, imperuia viarum facili mar-
 „te peruadere, imosque recessus adire posset, vno verbo, pro-
 „perantia ad stasim seu ad concretionem liquida, deficientia hinc
 „pariter solida, fluorem illa, hæc vim ac robur amisum reci-
 „perent, ad statas utraque æquilibrii leges regrederentur, vin-
 „dicarentur ab infarctu glandulæ, expedirentur ab obstructioni-
 „bus viæ, præcaueretur suprema, quæ imminebat, iactura: quod
 „vnum sperandum erat a cortice. Equus indomitus & effrenis
 „quan-

„quandoque est febris. Ab eo hominis vita trahitur, velut cur-
 „rus, quo fata sinunt. Medicus moderator est, aurigæ instar lo-
 „ra tenens. Si vulgari utatur hic methodo in curatione febris,
 „id aget tantum, vel studebit agere, ut medium furens equus te-
 „neat iter, ne in foueas hinc inde paratas obliquus feratur, cur-
 „rumque, vel hominem, perdat; non vero impediet, quin cursum
 „suum equus expleat, usque quo illi suppetunt vires, & furor:
 „non sine graui metu, quod, dum

„Fertur equis auriga, nec audit currus habenas,
 „offendat ille tandem ad obicem aliquem, ad quem allisa mala
 „consistens facile frangatur machina. Quod si china china uta-
 „tur medicus, id aget, ac si retracto magistra manu conuenien-
 „ter freno, equum vi sistat, aut retrogradum faciat, & hoc
 „pacto totius incerti cursus declinet pericula. Plerosque utique
 „casus recensere possem ægrotantium, quibus male cecit res, siue
 „ludens adhuc tertianario circuitu febris derepente in acutam
 „transierit, siue haud deleta morbi fomite in lentam abierit,
 „quod utrumque discrimen eludere erat, exhibito opportune cor-
 „tice.“ Huius ceterorumque plurimorum ab errore, ex-
 „perientia duce, redeuntium, & in remedii, quod contemse-
 „rant, laudes æquas effusorum exempla, si nolit sequi cl.
 GOELICKIUS, limitare forsan ipsum aliquo saltim modo
 docebit vir præstantissimus, sententiarum STAHLIANA-
 RVM defensor acris, b. GOHLIVS, qui hanc ipsam in
 rem in *medic. clinic. & forens.* p. 609. professus est, non esse
 pertinaciter iurandum in verba magistri; docebit limitare ipse
 STAHLIVS magister, cum asseclis plerisque & doctissimis;
 docebit denique limitare, si non propria, saltim aliena ex-
 perientia, & ratio ac prudentia propria, quamprimum
 vela animi affectuum ab ista remoueri patietur.

Finio hisce scriptiunculam hanc, atque ita, nisi

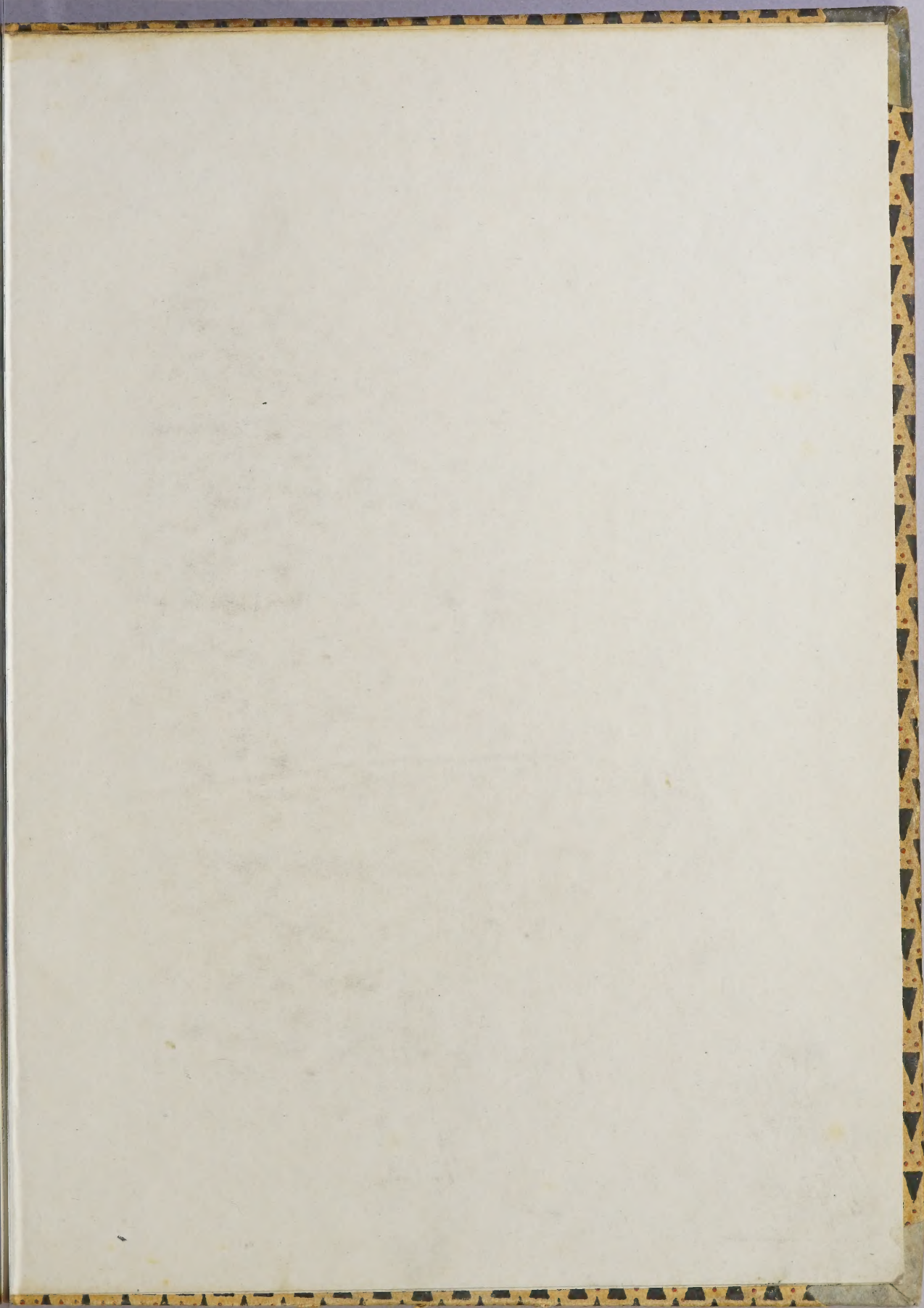
quid noui, vniuersæ cum cl. GOELICKIO controuersia coronam impono, de tuo, vir illustris, omniumque, qui me norunt, omnium denique eruditorum & sapientum non præiudicantium iudicatione securissimus. Ignosce lucubrationem hanc apologeticam, ad TE datam, fiduciæ in TE, in iudicium tuum, tuamque beneuolentiam, meæ!

Vale, atque ordinis medici & nostrum decus esse diu
diuque perge! Scribebam Hannoueræ
d. xxv. Maii. a. cl. l. cccxxv.

CORRIGENDA.

- pag. 7. lin. 24. *pro largus leg. largius* pag. 8. lin. 12. *pro bis leg. bipertita*
pag. 9. lin. 5. *leg. aliquantulum*
p. 12. lin. 13. *leg. examinari*
p. 13. lin. 28. *leg. renuincere*
p. 16. lin. 8. *leg. transitus lin. 9. leg. sufflaminetur*
pag. 26. lin. 4. *post introduximus, add. Dedimus bis in die, cum magna efficacia,*
non nisi granum vnum & semis, duo, tria, continuato per plures hebdomades vsu,
additis, pro re nata, aliis. Maiorem enim sulfuris antimonii dosin facile vomit-
tum, calomelitis continuati saluam ciere, inter nostrates dudum experti sumus.
p. 27. lin. 15. *leg. pertinaciores lin. 16. del. biles*

21-045

